

Usos de drogues: una realitat que canvia, unes preocupacions que han de canviar¹

Jaume Funes
i Carles Sedó*

1. Encara caldrà preocupar-se del tema l'any 2000?

Atès que està a punt d'arribar l'any 2000 (ja haurà arribat quan això es publiqui), podem tenir una bona excusa per parlar de drogues d'una altra manera o per deixar de fer-ho, potser per oblidar-se dels tractaments i humanitzar les nostres relacions amb les persones que,

com nosaltres, usen drogues i amb les que tenen problemes amb aquest ús. En el nou mil·lenni que comença podem arraconar el tema i deixar-lo com a fòssil negatiu del passat. Podem pensar que no n'hi havia per tant i que en el futur n'hi haurà per menys. Però, si no ha de ser així, si resulta que la vida i l'ús de drogues seguiran junts, ens agradaria suggerir un cert propòsit d'esmena i intentar recuperar el sentit comú que les drogues ens han fet perdre sempre.

Moltes excuses no calen. En qualsevol moment podem trobar arguments amb escreix per fer patent la irracionalitat amb què les drogues segueixen col·locant-nos. Sense anar més lluny, les últimes setmanes podíem trobar a la premsa perles com ara l'adolescent de 16 anys (ianqui) que denunciava i feia detenir els seus pares per consumir marihuana. Però també hi trobàvem dades econòmiques, com l'augment en espiral de la factura que la salut pública ha de pagar en psicofàrmacs, o polítiques, com la formació de l'enèsima brigada militar d'elit a Colòmbia per combatre el narcotràfic. Igualment, ja no assistim només a l'aparició de noves drogues o nous usos de velles drogues, sinó que també es parla de processos de drogoaddicció quan alguns esportistes es reinjecten la seva pròpia sang o utilitzen substàncies que no modifiquen la conducta però sí el rendiment físic. Encara que no volguéssim recuperar la sensatesa, potser la realitat ens obligaria a formular-nos com a mínim noves preguntes.

* Jaume Funes Artiaga és psicòleg i periodista. Professor a la Diplomatura d'Educació Social de la Universitat Ramon Llull. S'ha especialitzat en adolescència i dificultats socials.

* Carles Sedó és pedagog i treballador social. Professor a la Diplomatura d'Educació Social de la Universitat Ramon Llull. Actualment s'ocupa dels programes de prevenció de drogodependències a l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramanet (Barcelona).

Adreça professional: Escola Universitària d'Educació Social. C/ Carolines, 10. 08012 Barcelona. Tel.: 93 4152551

(1) Algunes d'aquestes reflexions es van fer per al postgrau de la Universitat Ramon Llull «Intervenció Socioeducativa i Drogues», i han estat publicades a la revista *Educació Social*.

2. Noves reflexions sobre conceptes i idees que han entrat en crisi

Vist el que hem vist, sembla que no tindrem més remei que seguir parlant de drogues i poder. Hi ha molt poder, com a mínim econòmic, en joc. Però no només en el gran mercat de les drogues avui il·legals, sinó especialment en el de les legals actuals o futures. En quines mans econòmiques es troba l'angoixa? Els «prozacs» i «diacepams» del present i del futur han de seguir regint-se per la pura i dura llei de mercat en règim de monopoli global? Es pot regular d'alguna altra manera el mercat de l'alcohol? Són molts diners, és molt poder el que hi ha en joc.

Sigui per eliminar guerrilles incòmodes, sigui per conquerir el poder, sigui per cohesionar la societat amb una proposta de creuada moral, sembla que les drogues continuaran sent la tapadora, el subterfugi, la coartada de molts altres assumptes. Han estat l'excusa d'altres perversions inconfessables que poden quedar al descobert si la qüestió de «la droga» desapareix. A més, aquest assumpte ha emmascarat moltes altres dificultats socials, ha servit per posar en un boc expiatori simbòlic moltes de les tensions de les nostres societats, de la nostra convivència. Sense el toxicòman i la droga, a qui donarem la culpa de tot allò dolent que ens passa? Ja hem pogut comprovar els desplaçaments cap a altres persones «diferents». Repensar el dis-

cur sobre les drogues ens obliga a construir nous discursos sobre «els culpables» dels nostres mals socials.

L'exemple del dopatge esportiu ens condueix fins i tot a prendre seriosament la reflexió sobre el mateix concepte de droga. Sempre hi ha hagut gent que insistia que a la nostra societat són molts els «productes» que droguen, però per no embolicar la troca i no haver-hi d'incloure, per exemple, la televisió, sempre ens referíem a *substàncies*. Sembla, però, que el futur més immediat ja no va per aquí i que podem canviar a voluntat el nostre estat d'ànim o la nostra conducta amb estimulacions, per exemple, virtuals, les quals no podem catalogar de substàncies en el sentit químic de la paraula. El mateix passa si, tot i parlar de substàncies, no es tracta d'una d'aliena al cos que en modifica les funcions. Què podem dir si es tracta de la nostra pròpia sang, o les hormones, o els neurotransmissors?

En aquestes situacions, si pretenem introduir limitacions, o criteris ètics, o propostes educatives en una o altra direcció, en què es basarà la nostra argumentació? En el dany per a l'individu que utilitza aquestes tècniques? En l'avantatge que té sobre un competidor que no vol fer el mateix? En el primer cas, haurem de definir a quins danys ens referim, si realment es tracta de danys i per a qui ho són. En el segon, potser hauríem de parlar de regles de joc i pactes de competència. En qualsevol cas, apareixerà no ja el debat sobre el dret sobre el propi cos sinó l'aprenentatge i el

domini personal per gestionar el funcionament de propi cos i, per tant, de la pròpia vivència de nosaltres mateixos i mateixes com a éssers vius cada vegada més autoregulables.

En la mateixa línia, el tema dels usos de drogues ens obliga a seguir pensant sobre el malestar i el benestar psíquics, sobre la salut mental. Potser ja som al 2000, però seguim preguntant-nos: Per què a vegades ens trobem malament amb nosaltres i amb els altres? Si introduïm les drogues, les preguntes que segueixen aquesta primera són moltes més. D'entrada caldrà que ens preguntem si sempre hem d'estar bé, perquè automàticament ens formularem la següent: Per què no consumir substàncies o «productes» per no trobar-nos malament o per evitar trobar-nos-hi? Sense invocar la necessitat de patir per anar al cel, caldrà estructurar de nou les argumentacions (si és que hi són) per seguir patint quan tenim a la nostra mà bons «remeis». Caldrà defensar que estiguin a les nostres mans i no a les d'un poder mèdic?

Tal com comentem després, una part important dels canvis en els usos de drogues tenen a veure amb canvis en les pautes d'oci. D'aquesta manera, els interrogants hauran de seguir en la línia de la reflexió sobre la gestió del temps, sobre el temps disponible, el buit i el lliure, i sobre com els usos de drogues poden omplir-lo. Una vegada més haurèm de tornar a preguntar-nos sobre com construïm les cultures de la diversió, les formes i els estats «divertits», o com aprenem pautes per

gestionar tot tipus de consum en una societat del consum.

La llista possible de qüestions és força més llarga, però la deixarem aquí. Tan sols en parlarem d'una altra més: el futur de les relacions educatives amb els adolescents i joves.

Les persones que ens dediquem a l'educació (és part de la professió dels autors) sabem que els usos de drogues solen ser components significatius, per absència o presència, en la vida de les persones joves. Els pares i les mares encara consideren avui que un dels pitjors mals que pot passar a la seva descendència és que es faci «drogoaddicta». S'ha d'educar sobre les drogues? En quina direcció es fa? Qui diu el que està bé i el que és dolent?

No traspassarem ara i aquí tot allò que pensem sobre com educar, sobre els usos de drogues, quan els nois i noies comencen a madurar i a ser autònoms, quan entren en l'adolescència, en la joventut. Tan sols apuntarem que en el futur ja no serà possible treballar a partir de les morals de la seguretat i que caldrà treballar a partir de les ètiques dels riscos.

És a dir, si serà o no serà útil una llista exhaustiva de substàncies i actes etiquetats com a dolents, negatius, prohibits. No podrem tenir un catecisme de les drogues com a referència. Estarem obligats a educar perquè les persones joves aprenguin a regular la seva conducta d'acord amb criteris ètics, és a dir, en relació amb valors que tinguin en compte la seva persona i

les altres. Adquirir una ètica dels riscs voldrà dir sospesar pros i contres, gestionar les satisfaccions i els dolors, cercar equilibris entre «anar a tope» i saber esperar, conèixer formes saludables i malaltieses d'usar drogues, valorar l'abstinència d'uns usos o d'unes substàncies, saber donar a les drogues el seu modest lloc a la vida, etc.

També és ben segur que tot això dels usos de drogues seguirà formant part de les angoixes, les tensions i els conflictes que conformen i conformaran la relació adults-joves i adults-adolescents. Però, igual que ara, no caldrà seguir enganyant-se: els usos de drogues no són la principal qüestió de la relació difícil i necessària que hem de seguir mantenint amb els ciutadans i ciutadanes més joves. En qualsevol cas, abans, ara i en el futur l'estimulació i l'ajuda educatives només tenen sentit des de propostes d'autonomia i responsabilitat.

3. On som i cap on van els usos de drogues

L'heroïna —i les drogues que porta associades— ha quedat ara com un cas a part. Durant la dècada dels anys 80 és la protagonista del carrer, dels centres penitenciaris, de les respostes de tipus policial i assistencial, i de l'elaboració de tot el discurs simbòlic que —des d'aleshores— estarà associat a *la droga*.

Ara, les sobredosis són per l'allau d'informació de les seves conseqüències nefastes, però ja no per un excés de quantitat i/o puresa de la substància. Les persones que ara en fan ús, o bé són ja d'edat avançada i no se n'acaben de sortir, o bé són de barris i zones molt desfavorits socialment que tenen dinàmiques subculturals de gueto. Ja no és de fàcil accés, i ni se'n parla. Queda, això sí, tot l'entramat de la resposta assistencial amb realitats com ara la metadona o el millor accés que té la població consumidora a material higiènic de venopunció. I el desig que no triguem a tenir programes de manteniment amb heroïna, sales d'injecció o xeringues a les presons.

L'excepció és en algunes persones de *la festa* que comencen a fumar heroïna en *xinos* per estar en condicions per tornar a casa. Després del *cebollón* de pastilles de tipus èxtasi o cocaïna, l'empraran per tornar a tenir una cara passable —almenys per a la família. Algunes d'aquestes persones s'hi enganxaran, però no respondran al patró clàssic de persona heroïnòmana.

Els inhalants —droga molt usada en altres moments dels anys 70 i 80— queden també reservats a zones i grups molt concrets: ja no se'n veu al carrer. Però, si sempre havien estat catalogats com «la droga de la marginació», ara encara més. El seu ús es contextualitzarà en una realitat multiproblemàtica (dificultat greu amb l'escola, manca de recursos socials i econòmics, etc.), com ara la d'alguns joves del Magrib, nouvinguts, que viuen al

carrer i no tenen cap possibilitat d'arrelament.

L'alcohol i els seus usos segueixen en la mateixa tònica. Sent la droga per excel·lència, es veuen encara els quatre patrons clàssics de consum problemàtic: el bevedor social (home adult de bar), la dona alcohòlica (associada a estats depressius i a la manca històrica de reconeixement de la feina domèstica), la persona transeünt (sense sostre i associada a patologia mental greu) i l'ús compulsiu de joves en caps de setmana (molta quantitat en molt poc temps).

En qualsevol cas, la problemàtica relacionada més important no és tant la dependència o el consum com allò que es pot fer sota els seus efectes. Els temes de la conducció, els accidents laborals i l'agressivitat domèstica o en entorns de lleure són prou coneguts. Potser la novetat la trobem en la sexualitat, que ha passat de ser font de plaer a ser font potencial de contagi de malalties infeccioses —com ara la VIH/sida. Així, preocupa especialment l'associació entre el seu ús, les relacions «aquí te pillo, aquí te mato» i les pràctiques sexuals de risc.

D'altra banda, segueix sent la droga d'inici —per a les persones que faran el que s'anomena *escala-da*— de la progressiva desconexió de la realitat —o de la connexió progressiva a una altra cosmovisió (diürna i/o nocturna). Com a punt especial d'atenció, hi ha alguns joves que fan usos compulsius de substàncies com ara la sangria Don Simón, creient que allò que beuen ve del raïm.

El cànnabis segueix sent la droga il·legal més consumida, en el seu preparat d'haixix —amb una puresa sovint menor a un 10 %, per cert. Tanmateix, la marihuana està a l'alça, des de l'evidència que és molt més sana i interessant que l'altra. En qualsevol cas, sembla que és més un luxe de persones que viuen al camp i que tenen una mare ignorant que ajuda el fill o la filla a fer créixer «aquella planta tan bonica».

Segueix sense donar-se'n casos de sobredosi, i no n'hi ha gaires de dependència. Però el cinisme del poder establert, que s'esforça a perseguir l'ús d'aquesta droga com si es tractés d'alguna cosa molt perillosa, fa que molts joves —i les seves famílies, amb tot el munt de malentesos que això durà— hagin de tenir el primer contacte amb la justícia. Algunes vegades, per tinença en públic; d'altres, per tràfic en portar una *postura* a col·legues.

Les pastilles del tipus èxtasi han sofert una certa davallada. No obstant això, i a causa del seu baix preu, segueixen sent molt consumides en ambients de festa pels més joves. Com sempre, hi ha moltes qualitats i preus. En qualsevol cas, sembla que hi ha més interès a consumir menys però millor.

Però el món de les drogues de síntesi és el més canviant amb diferència. Noves substàncies com el GhB —mal anomenat èxtasi líquid—, l'òxid nítrós —ja emprat pels modernistes— o la ketamina estan entrant de mica en mica. Aquesta última ha passat de *raves* (o *free party*s) selectes o sales per-

dudes de música *trance* a ser molt més accessible. Ja no es parla tant de pastilles *espitoses* o *jamarosas*. Això sí, se segueixen buscant les càpsules i totes aquelles que semblen tenir èxtasi —la substància més buscada entre els buscadors.

L'speed —droga curiosament associada a la contracultura— està molt a la baixa. Ja es té massa clar que és la droga més adulterada. De fet, la majoria de les paperines o bosses de *speed* analitzades directament no tenien ni un 0,5 % de puresa. Què pren la gent, doncs, quan creu que esnifa metamfetamina?

Els al·lucinògens —llevat de la keta, que és d'ambients de festa— tenen l'LSD a l'avançada. El seu ús segueix sent popular, però amb moltes menys dosis que altres drogues. Trobarem més o menys el mateix percentatge de joves que han pres LSD i pastilles, però de pastilles n'han consumit moltes més. Segueix sent, potser per la tradició i potser per la perillositat que hi té associada, la droga que millor manté el costum de prendre's com cal —quant a context, sentit i grup que la fa servir. La mescalina ha quedat en el record de la cançó de Los Rebeldes o en luxes de viatgers/es que se'n van a Mèxic.

Però, i en la línia del nord d'Europa, on no només es valora l'Euro sinó també l'origen natural i no alterat de les drogues, cada vegada hi ha més persones enteses en al·lucinògens naturals: bàsicament bolets i plantes. El primer premi és per a Heuskal Herria, amb els *mongui* i en Jonatan Ott i companyia, que fan un esforç per informar potencials

consumidors sobre com fer-ne ús. Ja s'hi comencen a trobar càpsules amb concentrats de bolets.

La cocaïna segueix arrossegant el prestigi dels anys 80 i la fama de segura i neta —que no tenen les pastilles. Droga per excel·lència dels pobles que no tenen massa oferta cultural, ha assolit un nivell molt potent pel que fa al seu consum. Abans era una droga de *puretes*; ara és present a tot arreu i les persones més joves també en fan ús. A l'igual que la revista *Hola!* transporta algunes senyores al seu món ideal, sembla que la cocaïna fa el mateix amb els joves, que creuen que les seves paperines amb un bitllet d'almenys 5.000 ptes. els fan ser més... (?). El seu alt potencial addictiu, junt amb el fet que qualsevol moment i lloc són bons per prendre'n —si aquesta és la decisió—, farà que possiblement augmenti més encara la problemàtica associada.

També hi ha qui s'enganxa als esteroides per omplir-se de *musculitos*, cosa que, per desgràcia, va associada a una pèrdua progressiva de la massa cerebral (almenys la necessària per pensar) i a un ús compulsiu de «danones» i televisió.

Llevat del tabac —que en general no col·loca però insisteixen a dir-li droga— i de l'heroïna, de totes les altres drogues, la majoria de persones consumidores no en són addictes i l'ús que en fan no distorsiona massa la normalitat de la seva vida. D'aquí que cada vegada sigui més important parlar d'usos de drogues —cas majoritari— i no tant de drogodependències —la minoria.

Acabarà el mil·lenni —i començarà el següent— amb una pujada del consum sintètic o químic, amb una varietat cada vegada més gran de noves substàncies. Anem cap a un perfil relativament nou de persona consumidora: sabrà molt de drogues i encara en voldrà saber més, mantindrà la feina i/o els estudis, se'n riurà de les campanyes «antidrogues» des d'una visió crítica i explicarà a professionals de l'antic camp de les drogodependències què s'està prenent i com. A més, i a excepció del cànnabis i les drogues naturals, sembla que serà cada vegada menor la històrica associació entre usos de drogues i crítica social: neoliberalisme i pensament únic (millor dit, manca col·lectiva de pensament), i tatxim-tatxim musical buit d'ideologia.

4. Una proposta d'objectius raonables

Com que d'alguna manera ja hem deixat clar que caldrà seguir ocupant-se dels usos de drogues (com de tantes altres coses de la vida), no tenim més remei que acabar aquest article suggerint alguns objectius raonables per a aquesta ocupació.

Si la realitat ha anat canviant, o si nosaltres hem estat capaços de veure la realitat d'una altra manera, el que sí sembla important és que creem o consolidem nous discursos sobre les drogues. Aquests

«discursos», és a dir, aquestes formes de percebre, comprendre i actuar, han de ser difosos, creats i compartits per amplis col·lectius; han de ser discursos veïnals, socials, perquè majoritàriament hi hagi una preocupació raonable sobre el tema.

Encara s'ha d'anul·lar gran part del discurs criminogen que va néixer amb la crisi de drogues que es va crear a la nostra societat amb l'heroïna. El repte és com crear una preocupació oberta, mantinguda, sobre un element entre d'altres de la nostra complexa realitat social. Caldrà suposar que els responsables socials i polítics renunciaran aviat a alimentar alarmes socials o a seguir utilitzant les drogues com a element de confrontació electoral (òbviament sí de discussió política serena). Però també caldrà suposar que la plèiade de «professionals» que es dediquen al tema seran capaços d'aportar altres reflexions, d'abandonar formes inhabilitadores de relació amb els usuaris.

Hi hagi o no problemàtiques de malalties afegides, problemes com ara la sida, cal suposar que es consolidaran propostes terapèutiques realistes que parteixin sempre de reduir, primer, qualsevol dany afegit a una manera d'utilitzar drogues. El consens sobre la reducció de danys haurà de ser la base per a qualsevol intervenció terapèutica. Primer de tot, evitar morts, danys greus, dificultats previsibles. Hauria de quedar descartada ja la llei del tot o res (programes lliures de drogues o res), ja que las relacions d'ús poden ser múltiples i el que ens interessa és que es mantinguin

les menys problemàtiques. Realisme que no significa, com hem repetit moltes vegades, resignació a una mena de consum sistemàtic inevitable. Es tracta de positivisme respectuós que aspira a proposar, a les persones que tenen problemes amb els usos de drogues, fites individuals el més personalitzadores possible, sense provocar amb la nostra actuació encara més riscos.

S'haurà d'assumir que els usos problemàtics de drogues no sempre poden ser considerats una malaltia, ni la persona amb dificultats un pacient. Estem parlant d'altres relacions d'ajuda, d'altres influències que neixen en la proximitat de la relació humana, en els espais normalitzats d'ajuda i d'atenció.

En general, hem tendint sempre a identificar els usos de drogues amb allò problemàtic, amb el malestar. Però, com hem vist, sembla que més aviat hauríem de situar-los entre el benestar. En uns casos, perquè la regla màgica de la vida és fruir, no importa com. En d'altres, perquè el malestar de la vida obliga a cercar formes d'obtenir el benestar. Imaginari o real, els usos de drogues semblen situar-se entre tot allò que la nostra societat del benestar considera formes d'obtenir-lo.

Com tantes vegades hem dit, les drogues són un problema perquè poden produir plaer, perquè formen part de la panòplia de «remeis» que els ciutadans i ciutadanes poden tenir a l'abast per resoldre les seves dificultats per existir. A més, aquest accés ja no és minoritari, no és només dels poderosos i dels iniciats. Ben o mal coneguts, són a l'a-

bast —si més no simbòlic, ja que suposen diners— de tothom.

Els usos de drogues seguiran conduint-nos a la recerca de formes per trobar-nos bé amb nosaltres, sense que ens domini l'ansietat, l'angoixa, l'aclapament, el buit... En les formes de viure amb si mateix, amb si mateixa, haurem de sospesar les raons per usar o no substàncies, per usar-les d'una forma o d'una altra. Necessitem les drogues per suportar-nos, per atordir-nos, per calmar-nos?

Per una banda haurem de continuar gestionant respostes, per a nosaltres i per a la gent amb qui treballlem (si ens ho demanen) sobre la utilitat o la inutilitat d'aconseguir el benestar químicament (o amb d'altres mediadors). Per una altra, amb les persones que pateixen en la seva vida, haurem de tornar a tenir present que la primera obligació és que tinguin condicions raonables de vida. Caldrà recordar el seu dret a una vida digna, a un mínim de satisfaccions vitals. Després, evitarem introduir moral si també utilitzen drogues. És la seva opció, i no podem fer de jutges des de la nostra situació més o menys saludable i satisfactòria. Atenció amb seguir imposant la sobrietat sempre als pobres.

El benestar, però, també té a veure amb estar bé amb els altres, compartir pertinences i benestars col·lectius, patir el malestar de l'exclusió. El gran problema del nou mil·lenni seguirà sent l'exclusió i els usos de drogues se seguiran presentant a reforçar-la. Si perduren les concepcions criminalitzadores de

les drogues, seguiran aportant la seva bona dosi d'estigma i marginació. Si continuen sent una potent economia il·legal, continuaran sent una font econòmica per a la subsistència de qui ha estat exclòs del mercat laboral.

Igualment, haurem de gestionar d'una altra forma l'agregació i la dissidència, la diversitat i l'homogeneïtat social. Ser i pertànyer, amb formes diverses d'entendre el món, seguiran sent qüestions clau de les nostres formes humanes de societat. Quan es compliquin o quan no tinguin respostes fàcils, és possible que segueixin entrant en

joc, de manera complexa, els usos de drogues.

Paraules clau

Nous usos de drogues

Gestió dels riscos

Prevenió

Drogues de síntesi

Educació en valors

Abstracts

El artículo describe algunos de los principales cambios que se están produciendo en el panorama de los usos de drogas, especialmente entre la población más joven. Partiendo de las contradicciones y errores que el discurso sobre las drogas ha tenido, de manera dominante, en las décadas pasadas, los autores formulan la revisión de conceptos y el establecimiento de objetivos realistas y sensatos para las actuaciones en este campo. De manera especial insisten en estimular educativamente una ética del consumo asociada a la gestión de los riesgos, capacitando a las personas para establecer relaciones no destructoras con sustancias o conductas con capacidad de modificar la realidad personal o colectiva, que seguirán presentes en la sociedad. La excusa del cambio del milenio sirve a los autores para sugerir una reorientación en las preocupaciones sociales sobre los usos de drogas.

Cet article décrit quelques-uns des principaux changements qui se produisent au niveau des usages des drogues, particulièrement parmi les plus jeunes. En partant des contradictions et erreurs que le discours sur les drogues a produites de façon dominante au cours des décades antérieures, les auteurs formulent une révision des concepts et l'établissement d'objectifs réalistes et sensés pour les actions dans ce domaine. Ils insistent tout particulièrement sur une stimulation éducative d'une éthique de la consommation associée à la gestion des risques, permettant aux personnes d'établir des relations non destructrices avec certaines substances ou des conduites capables de modifier la réalité personnelle ou collective qui seront toujours présentes dans la société. L'excuse du changement de millénaire sert aux auteurs à suggérer une réorientation des préoccupations sociales sur les usages des drogues.

This article describes some of the main changes occurring in the wider panorama of drug use, especially among the youngest members of society. Taking as their point of departure the contradictions and errors that have pervaded the discourse on drugs over the last few decades, the authors propose a conceptual revision and the establishment of sensible, realistic objectives for action in this field. Above all they emphasise the need to stimulate within education an ethic of consumption associated with the management of risks that will continue to be evident in society, giving people the capacity to establish non-destructive relations with substances or behaviours, with the capacity to modify the personal or collective reality. Entry into a new millennium should see a reorientation in the social concerns regarding the use of drugs.